

vaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1417/1997, IV, 129-130; Nevevî, *el-Mecmûʿ*, XIII, 17-19; İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye*, Libya-Tunus 1982, s. 269; Şemseddin İbn Müflih, *Kitâbü'l-Fürûʿ* (nşr. Abdüsettar Ahmed Ferrâc), Beyrut 1405/1985, IV, 45-47, 97, 122, 142-144; İbnü'l-Mülakkın, *Tuhfetü'l-muhtâc ilâ edilleti'l-Minhâc* (nşr. Abdullah b. Saâf el-Lihyanî), Mekke 1406/1986, IV, 313-315; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, VI, 167, 477, 507; VII, 203; Ali b. Süleyman el-Merdâvî, *el-İnşâf fi ma'rifeti'r-râcih mine'l-hilâf* (nşr. M. Hâmid el-Fiki), Beyrut 1406/1986, IV, 331-333; Âmir b. Ali eş-Şemmâhî, *Kitâbü'l-İzâh* (Muhammed b. Ömer en-Nefûsî'nin hâşiyesiyle birlikte), Beyrut 1391/1971, III, 88-90; Hattâb, *Mevâhibü'l-celil*, Beyrut 1398, IV, 467-471; V, 321; Buhûti, *Keşşâfü'l-kunâʿ*, III, 183-184, 229, 235, 370; Kalyûbî, *Hâşiye ʿalâ Minhâci't-tâlibin*, Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), II, 183-184, 214; Ahmed b. Guneym en-Nefrâvî, *el-Fevâkihü'd-d-evânî*, Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 109, 121, 156-157; Muhammed b. Ahmed ed-Desûkî, *Hâşiye ʿale's-Şerhi'l-kebir*, [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'l-fikr), III, 140-141, 159; *Mecelle*, md. 183, 298, 299, 768, 771, 912, 925, 1464; Ali Haydar, *Dürerü'l-hükkâm*, İstanbul 1330, I, 270-271, 468-473, 726-727; Gânim b. Muhammed el-Bağdâdî, *Mecma'u'd-damânât*, Beyrut 1407/1987, s. 213-215; "Sevni", *Mu.F.* XXV, 291-294; "Müsâveme", a.e., XXXVII, 159-160.

CENGİZ KALLEK

el-MÜSÂYERE

(المسيرة)

İbnü'l-Hümâm'ın

(ö. 861/1457)

kelâma dair eseri.

Tam adı *el-Müsâyere fi'l-akâʿidi'l-münciye fi'l-âhire*'dir. Müellif, kitabın başında kaydettiğine göre (s. 7-8) bir arkadaşının talebi üzerine Gazzâlî'ye ait *er-Risâletü'l-kudsiyye*'yi ihtisar etmek istemiş, bu amaçla birkaç sayfasını özetledikten sonra konuların daha iyi anlaşılabilmesi için bazı ilâveler yapmayı düşünmüş, bu ilâveler sonunda müstakil bir eser ortaya çıkmıştır. Ancak başlıkları açısından Gazzâlî'nin risâlesine paralellik arzettiğinden eserin adını bu mânaya gelen "el-Müsâyere" kelimesi ile başlatmıştır.

el-Müsâyere, Gazzâlî'nin risâlesinden farklı olarak bir mukaddime ile bir hâtimenin eklenmesinden başka dört bölümden oluşmakta ve her bölüm on alt başlığa ayrılmaktadır. Mukaddime Ebû Hanîfe'nin "fıkıh" anlayışından faydalanarak kelâm ilminin tarifi yapılmış, konusu anlatılmış, bu arada imâmet meselesinin kelâmın temel konularından olmayıp tamamlayıcı nitelikli bir muhteva taşıdığı belirtilmiştir. Kitabın birinci bölümü zât-îlâhiyye hakkındadır. Burada Allah'ın varlığı, ezeli ve ebedî oluşu, cevher, cisim ve araz olma-

yışı, belli bir yönde ve mekânda bulunması, arşa istivâ edişi, âhirette gözle görüleceği ve birliği anlatılmıştır. Bu bölümün sonunda, Allah'ın birliğini ispat eden âyete (el-Enbiyâ 21/22) dayanılarak şekillendirilen burhân-ı temânuun kat'î değil zannî-iknâî bir kanıt oluşturduğuna işaret eden Teftâzânî'ye yönelik tekfîre kadar varan eleştiriler ele alınmış ve bunlara verilen cevaplar aktarılmıştır. Eserin ikinci bölümü ilâhî sıfatlara dair olup bunların sübûtî olanları konu edinilmiştir. Üçüncü bölüm ilâhî fiillere ayrılmıştır. Burada önce Mâtürîdîler'le Eş'arîler arasında tartışma konusu olan tekvîn meselesi ele alınmış, Ebû Hanîfe ile başlatılan bu anlayışın ona nisbetinin doğru sayılmayacağı belirtilerek Eş'arî telakkisinin haklılığına işaret edilmiştir. Ardından ilke olarak Allah'tan başka yaratıcının bulunmadığı, bunun yanında kula ait iradî fiillerde kulun da kesb ve kudretinin mevcut olduğu vurgulanmış, ilâhî iradenin her şeyi kapsadığı, Allah'a hiçbir şeyin vâcip olmadığı, hüsün kubuh vb. konulara yer verilmiştir. İbnü'l-Hümâm, Gazzâlî'yi örnek alarak eserinde nübüvvet bahsine müstakil bir bölüm tahsis etmemiş, üçüncü bölümün son iki başlığını buna ayırmıştır. Eserin dördüncü bölümü sem'iyât bahisleriyle ilgilidir. Burada önce kıyâmet konularına yer verilmiş, ardından imâmet mevzuu işlenmiştir. Hâtime de ise Gazzâlî'nin *Qavâ'idü'l-akâ'id*'inin sonuna koyduğu dördüncü faslın konusunu oluşturan iman bahsi işlenmiştir. *el-Müsâyere* müteahhir dönemde kaleme alınmış olmasına rağmen yer yer özgün bakışları, veciz, sağlam ifadeleri ve Mâtürîdiyye ile Eş'ariyye kelâmı arasında karşılaştırma yapma imkânı sağlaması açısından özel bir konuma sahiptir.

Eser *Tavzihu'l-Müsâyere* adıyla müellifin kendisi (İÜ Ktp., AY, nr. 406) ve *el-Müsâmere bi-şerhi'l-Müsâyere* ismiyle talebesi Kemâleddin İbn Ebû Şerîf tarafından şerhedilmiştir. İbnü'd-Deyrî en-Nablusi ile İbn Kutluboğa da kitaba birer şerh yazmıştır. İbn Kutluboğa'nın çalışması daha çok bir hâşiyeye özelliği taşımaktadır. Birçok yazma nüshası bulunan *el-Müsâyere*'nin (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 92; İÜ Ktp., AY, nr. 2555; İzmir Millî Ktp., nr. 924; Tire İlçe Halk Ktp., nr. 863; Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, nr. 799, Lâleli, nr. 2439, Şehid Ali Paşa, nr. 1725) çeşitli başlıkları yapılmıştır (Kahire 1347; İbn Ebû Şerîf ve İbn Kutluboğa'nın şerhiyle, Bulak 1317 → İstanbul 1979; Delhi 1904; Bağdat 1962).

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Hümâm, *el-Müsâyere*, İstanbul 1400/1979; Beyâzîzâde Ahmed Efendi, *el-Uşûlü'l-münife li'l-İmâm Ebî Hanîfe* (nşr. İlyas Çelebi), İstanbul 1416/1996, s. 15; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1666-1667; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 92.

ŞERAFETTİN GÖLCÜK

MÜSBİTE

(bk. EHL-i İSBÂT).

MÜSEBBA'

(مستج)

Divan şiirinde yedişer mısralık bendlerden oluşan musammat nazım şeklindeki manzume (bk. MUSAMMAT).

MÜSEBBİHÂT

(المستح)

Kur'ân-ı Kerim'de Allah'ı tesbih için kullanılan "sebh" kökünün türevleriyle başlayan altı sürenin ortak adı (bk. SÜRE).

MÜSEBBİHÎ

(المستحي)

Ebû Abdillâh el-Emîrî'l-Muhtâr İzzü'l-Mülk Muhammed b. Ebî'l-Kâsım Ubeydillâh b. Ahmed el-Müsebbihî (ö. 420/1029)

Fâtımî tarihçisi.

10 Receb 366'da (4 Mart 977) Mısır'ın Fustat şehrinde doğdu. Aslen Harranlıdır. Dedesine nisbetle Müsebbihî diye anılır. Babasının cenaze namazını Kâdilkudât Mâlik b. Saîd'in kıldırması onun Mısır'da sahip olduğu itibarı göstermesi açısından önemlidir. Hayatı hakkındaki bilgiler, İbn Hallikân'ın *Vefeyâtü'l-a'yân*'ı ile İbn Saîd el-Mağribî'nin *el-Muğrib fi hule'l-Mağrib*'ine dayanmaktadır. Abdülganî el-Ez-dî'den Amr b. Âs Camii'nde hadis okudu. 398 (1008) yılından itibaren Halife Hâkim-Biemrillâh'ın hizmetine girdi ve orduda görev aldı. Bundan dolayı "Emîr" unvanıyla da anılır. V. (XI.) yüzyılın başlarında önemli görevler üstlendi, Mısır'ın Saîd bölgesinde bulunan Kays ve Behnesâ valiliğine tayin edildi, ayrıca Divânü't-tertib'in başkanlığına getirildi. Hâkim-Biemrillâh ve Zâhir-Lidînillâh'ın meclislerinde bulundu. Haya-